

ЭОЖ 332.12
МРНТИ 06.61.33

DOI: <https://doi.org/10.37788/2022-3/44-50>

Д.А. Ілиясова^{1*}, А.Р. Солтанғазинов¹

¹Инновациялық Еуразия университеті, Қазақстан

*(e-mail: avossayli@gmail.com)

Тірек ауылдық аумақтардың өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын дамыту жолдары

Андатпа

Негізгі мәселе: Әрбір елді мекенде әлеуметтік-экономикалық тұрақтылыққа қол жеткізу әлеуметтік стандарттарды қамтамасыз ету және ауыл халқының өмір сүру сапасының параметрлерін арттыру үшін тиісті жағдайлар жасауға, сондай-ақ негізгі экономикалық базис-ауыл шаруашылығы өндірісін дамытуға бағытталуы тиіс атқарушы және өкілді билік органдарының үйлестірілген іс-қимылына байланысты. Осы тұрғыда, бүгінгі шындықта ауылдық елді мекендердің тұрақты дамуының өзекті мәселесі тиісті өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымды қамтамасыз ету болып табылады, өйткені ауылдық аймақтардың жүйелі дамуы тұтастай алғанда аумақтық әлеуметтік-экономикалық ішкі жүйенің элементі ретінде әрекет ететін ауылдың осы инфрақұрылымына байланысты.

Мақсаты: Осыған байланысты осы зерттеудің мақсаты орнықты дамудың мақсаттары мен міндеттері контекстінде елдің ауылдық өңірлерінің өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын теңгерімді дамытуды айқындайтын және ықпал ететін негізгі факторларды анықтау және зерделеу болып табылады.

Жүргізілген зерттеу нәтижелері бойынша ауылдық аймақтардың өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын қамтамасыз етуге негізделген ауылдық аумақтардың тұрақты дамуының негізгі ерекшеліктері анықталды, ол ауылдық жерлердегі халықтың өмір сүру деңгейі мен сапасымен, сондай-ақ аграрлық өндірістің түпкілікті нәтижелерімен байланысты.

Әдістері: осы зерттеуді жүргізудің әдіснамалық негізі ретінде жалпы методологиялық принциптер, жүйелі тәсіл және экономикалық танымның эмпирикалық әдістері: экономикалық-статистикалық модельдер, болжау және модельдеу, индукция және шегеру, синтез әдістері, сондай-ақ логикалық әдістер қолданылады.

Нәтижелері және олардың маңыздылығы: Зерттеу нәтижелері жергілікті атқарушы органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қызметінде практикалық негіз ретінде пайдаланылуы мүмкін. Оларды ауылдардың экономикалық базасын және ауыл халқының барлық топтарының әлауқатын сапалы арттыруға бағытталған аймақты дамыту жоспары аясында аймақтың ауылдық аумақтарының өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын дамытудың кешенді жоспарларын әзірлеуді және іске асыруды ғылыми негіздеу үшін пайдалануға болады.

Түйінді сөздер: ауылдық аумақтар, өндірістік инфрақұрылым, әлеуметтік инфрақұрылым, даму.

Кіріспе

Қазіргі жағдайда Қазақстанның ауылдық аумақтарын стратегиялық дамытудың тежеуші факторларының бірі инфрақұрылымдық даму деңгейінің жеткіліксіздігі болып табылады. Өңірдің перспективалық мақсаттарын іске асыруды қамтамасыз етуге негізделген теориялық ережелер алуан түрлі, соның ішінде инфрақұрылымдық даму тұжырымдамасы біздің еліміз үшін өзекті болып табылады. Бұл тиімді жұмыс істейтін инфрақұрылымдық жүйенің өндірістік және әлеуметтік сала субъектілерінің жұмыс істеуіне қолайлы ықпал ететіндігіне байланысты.

Ауылдық аумақтарды тұрақты дамыту ауылдық және қалалық халық арасындағы өмір сүру деңгейі мен сапасындағы алшақтықты азайтуға бағытталған. Осыған байланысты өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымды дамытудың маңызы зор.

Ауылдық аумақтарды тұрақты дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасау өңірлік саясаттың бірінші кезектегі стратегиялық міндеттерінің бірі болып табылады, оған қол жеткізу азық-түлікті қоса алғанда, ұлттық қауіпсіздік мәселелерін шешуді қамтамасыз етіп қана қоймай, ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігі мен азаматтардың әл-ауқатын арттыруға да мүмкіндік береді.

Ауылда өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымды дамытудың орнықтылығын арттыруға бағытталған инвестициялық жобаларды іске асыру үшін Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жоспарлау жүйесінің ұлттық жобалары базалық негіз болып табылады [1].

Қазіргі уақытта ауылдық елді мекендердің едәуір бөлігін дамытуда әртүрлі проблемалар бар, абаттандырылған тұрғын үй қорының жеткіліксіздігі, көліктік байланыстың болмауы, базалық қызметтерге қол жетімділік, өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымның жеткіліксіздігі, бұл көші-қонның кетуіне және ауыл халқы санының төмендеуіне әкеледі. Ауылдардың басым бөлігі орталықтандырылған жылыту және су бұру жүйелерімен қамтамасыз етілмеген. Ауылдық аумақтардың базалық саласындағы орташа айлық жалақының деңгейі экономиканың өзге секторларымен

салыстырғанда төменгілердің бірі болып табылады. Сонымен қатар, тартымды бос орындардың болмауы, жайлы тұрғын үйге қол жетімділік Халықты, ең алдымен жастарды нығайту үшін қолайсыз жағдайлар жасайды. Негізгі табыс көзі жеке аулалар болып табылады, алайда экономиканың осы субъектілеріне мемлекеттік қолдаудың болмауы олардың сапалы дамуын тежейді, бұл жалпы ауыл шаруашылығындағы еңбек өнімділігінің артуына теріс әсер етеді.

Ауылдық жерлердегі білім беру объектілерінің желісі Облыстың білім беру жүйесінің барлық мекемелерінің басым бөлігін құрайды. Ауылдық аумақтарда білім беру объектілерінің болуы осы ауылдың даму перспективаларын айқындайтынын атап өткен жөн, өйткені ауылдық дамудың тұрақтылығы олардың жай-күйі мен дамуына байланысты. Осыған сүйене отырып, өндірістік инфрақұрылымды дамыту ауылдың әлеуметтік инфрақұрылымын дамыту деңгейімен тығыз байланысты деп қорытынды жасауға болады.

Осы зерттеу барысында жүргізілген талдау ауыл экономикасының өндірістік инфрақұрылымының даму деңгейі мен әлеуметтік инфрақұрылымның даму деңгейі арасында корреляциялық байланыс бар екенін көрсетеді. Осыны негізге ала отырып, ауылдық аумақтардың өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын дамытудың орнықтылығын арттыру аспектілерін неғұрлым тереңірек зерделеу қажеттігі туындайды.

Жүргізілген зерттеудің мақсаты ауылдық аумақтардың өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын дамытудың тұрақтылығын арттырудың теориялық және қолданбалы аспектілерін ғылыми негіздеу болып табылады.

Зерттеудің көрсетілген мақсаты келесі міндеттерді шешуге әкелді:

- ауылдық аумақтардың өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын дамытудың орнықтылығы саласындағы теориялық базаны қорыту;
- ауылдық аумақтардың өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын дамытудың өзара байланысын негіздеу;
- Павлодар облысы Павлодар ауданының ауылдық аумақтарының өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын дамытудың тұрақтылығын қамтамасыз етудің озық тәжірибесін талдау;
- ауылдық аумақтардың өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын дамытудың орнықтылығын арттырудың болжамды сценарийлерін әзірлеу;
- ауылдық аумақтардың өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын дамытудың тұрақтылығын арттырудың басым бағыттарын негіздеу.

Материалдар мен әдістер

Ауылдық аумақтарды тұрақты дамыту тұжырымдамасы ауыл халқын дамытудың жаңа парадигмасы болып табылады, ол әртүрлі ғылыми бағыттар ғалымдарының жаңа зерттеу нысанына айналды. Осы зерттеуді жүргізудің әдіснамалық негізі ретінде жалпы методологиялық принциптер, жүйелі тәсіл және экономикалық танымның эмпирикалық әдістері: экономикалық-статистикалық модельдер, болжау және модельдеу, индукция және шегеру, синтез әдістері, сондай-ақ логикалық әдістер қолданылады.

Зерттеу логикасы оның мақсатына қол жеткізуге бағынады, бұл Павлодар облысы Павлодар ауданы ауылдық аумақтарының өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымының даму тұрақтылығын арттырудың мәнін ашуға, сондай-ақ ауылдық аумақтарды әлеуметтік-экономикалық дамыту жоспарларын әзірлеу кезінде жергілікті атқарушы органдар тап болатын ұйымдастырушылық-экономикалық проблемаларды жан-жақты зерттеуге мүмкіндік береді.

Нәтижелері

Ауылдың әлеуметтік дамуы-аграрлық реформаның басты бағыттарының бірі, бұл ауыл халқының өмір сүру деңгейін арттырудың, қалалық және ауылдық жерлердегі адамдардың өмір сүру жағдайындағы алшақтықты азайту мақсатында әлеуметтік саланы жедел дамытудың негізі. Бұл саясаттың негізі ауылшаруашылық тауар өндірушілерінің кірістерін арттыру үшін қолайлы экономикалық жағдай жасау, ауылдық отбасының экономикалық және әлеуметтік жағдайын нығайту болып табылады [2].

Олардың басым орындалуындағы әлеуметтік инфрақұрылымның негізгі функцияларына мыналар жатады: мотивациялық-ақпараттық, білім беру, білім беру, кәсіби-білім беру, білім беру, коммуникативтік, емдеу-сауықтыру, сауда, тамақтандыруды ұйымдастыру, демалыс, мәдени, спорттық, рекреациялық, тұрмыстық қызмет көрсету, тұрғын үй-коммуналдық қызмет көрсету, Көліктік қызмет көрсету [3].

31 тірек ауылдық елді мекеннің 29 %-ы немесе 9 ауыл орталықтандырылған сумен қамтылған:

- Қалқаман ауылы (тұрғын үйлердің жалпы санынан – 100 % қосылған) және Қызылжар ауылы (58,8 %) Ақсу қаласы;
- Баянауыл ауданы Майқайың кенті (100 %);;
- Железин ауданының Жаңажылдыз (24 %) және Михайловка (93,5 %) ауылдары;
- Ертіс ауданы Голубовка ауылы (93,5 %);
- Қашыр ауданы Байқоныс ауылы (99,6 %);
- Павлодар ауданы Красноармейка ауылы (15 %);
- Шарбақты ауданының Хмельницкое ауылы (96,9 %).

Орталықтандырылған сумен жабдықтауға қосылмаған 22 тірек ауылдардың ішінен:

1) расталған су қоры келесі ауылдарда бар:

- с. Евгенийевка с. з. Ақсу қ. (дейін 2042 ж.);
- Ақкөл ауылы (2039 жылға дейін), Төртүй ауылы (2042 жылға дейін), Екібастұз қаласы;
- Ақтоғай ауданының Қараоба ауылы (2034 жылға дейін) ;
- Қашыр ауданы Федоровка ауылы (2042 жылға дейін) ;
- Лебяжі ауданы Шарбақты ауылы (2039 жылға дейін), Ямышев ауылы (2038 жылға дейін) ;
- Павлодар ауданы Луганск ауылы (2042 жылға дейін), Набережное ауылы (2039 жылға дейін) ;
- Успен ауданының Қоңыр Өзек ауылы (2042 жылға дейін) ;
- Шарбақты ауданы Александровка ауылы (2042 жылға дейін), Шалдай ауылы (2042 жылға дейін).

2) су қорлары бекітілетін болады:

- Шиқылдақ ауылы (2016 ж.), им.Ә. Марғұлан (2017 ж.);
- Железин ауданы Башмачное ауылы (2018 ж.);
- Қашыр ауданы Жаңабет ауылы (2016 ж.);
- Успен ауданының Лозовое (2018 ж.), Константиновка (2018 ж.) ауылдары.

3) Май топтық су құбырының шекараларында Май ауданының Баскөл және Қаратерек ауылдары, Беловод топтық су құбыры – Ағашорын және Ертіс ауданының Солтүстік ауылдары орналасқан.

4) ауылдарда сумен жабдықтау объектілерін салуға және қайта жаңартуға әзірленген ЖСҚ бар:

- Қызылжар А.Ақсу қ. З. С.;
- Лебяжі ауданы Ямышев ауылы;
- Май ауданы Қаратерек ауылы;
- Успен ауданы Константиновка ауылы.
- Ертіс ауданының Ағашорын және Солтүстік ауылдары.

Орталықтандырылған сумен жабдықталмаған тірек ауылдардың халық саны бойынша топтастыру кестеде көрсетілген.

1 Кесте – Орталықтандырылған сумен жабдықталмаған тірек ауылдардың халық саны

Халықтың саны, адам	Тірек ауылдар
2000 және одан жоғары	Евгеньевка а.Ақсу қ.а. з.
1500-ден 2000-ға дейін	Павлодар ауданы Луганск ауылы
1000-нан 1500-ге дейін	Лебяжі ауданының Шарбақты ауылы, Май ауданы Баскөл ауылы, Шарбақты ауданы Шалдай ауылы
500-ден 1000-ға дейін	Шиқылдақ ауылы және Ақкөл ауылы Екібастұз қаласы, Ақтоғай ауданы Қараоба ауылы, Шарбақты ауданы Александровка ауылы, Железин ауданы Башмачное ауылы, Қашыр ауданы Федоровка және Жаңабет ауылдары, Қоңырөзек және Успен ауданының Лозовое ауылдары
500-ге дейін	Төртүй ауылы Екібастұз қаласы

Көлік инфрақұрылымы. Тірек ауылдардың кентішілік және кірме жолдарының ұзындығы 514,2 км құрайды, оның ішінде асфальт жабынымен 175,8 км немесе 34 %. Ұзындығы 41,5 км кентішілік және кірме жолдарға күрделі жөндеу, 162,5 км – орташа жөндеу және 57,4 км – шұңқырларға жөндеу жүргізу талап етіледі.

Кентішілік жолдар бойынша тек 5 тірек ауылдарда 50 %-дан 100 %-ға дейін асфальт жамылғысы бар Жолдар: Павлодар ауданының Луганск ауылында (100 %), Качир ауданының Федоровка (98,2 %) және Байқоныс ауылдарында (86,8 %), Қоңырөзек (62,5 %) және Константиновка ауылдарында (52,5 %) Успен ауданы.

Кентішілік жолдарға күрделі жөндеу жүргізу 7 ауылда талап етіледі: Ақсу қ. а. Қызылжар (14,5 км), Евгенийевка (9,5 км), Қалқаман (4,6 км), Ақтоғай ауданының Қараоба а. (2,4 км), Ертіс ауданының Ағашорын а. (2,1 км), Александровка а. (1,5 км) және Хмельницкое (1 км) Шарбақты ауданы. Қалған ауылдарда жолдарды орташа және шұңқырлы жөндеу қажет.

Екібастұз қаласының с.з. Төртүй және Шиқылдақ ауылдарында, Лебяжі ауданының Шарбақты ауылында, Май ауданының Баскөл және Қаратерек ауылдарында 5 ауылда асфальт жабыны жоқ.

16 тірек ауылдың кіреберіс жолдары бойынша толық асфальт төселген. 9 ауылда: Екібастұз қаласының Ақкөл, Төртүй, Шиқылдақ, Железин ауданының Жаңажолдыз ауылдары, Ертіс ауданының Голубовка ауылы, Лебяжі ауданының Шарбақты ауылы, Май ауданының Қаратерек ауылы, Шарбақты ауданының Александровка және Хмельницкое ауылдары жабылмаған.

Біздің ойымызша, ауылдық аумақтарды тиімді дамыту үшін:

- әрбір тірек ауылды кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдаудың қолданыстағы құралдарымен барынша қамту арқылы халықты нәтижелі жұмыспен қамтуды арттыруды қамтамасыз ету;
- жерді ұтымды пайдалану және оны ауыл шаруашылығы айналымына енгізу жөніндегі жұмысты күшейту;
- ауыл шаруашылығы құрылымдарының шаруашылық ішкілік жоспарларының болуы бойынша шаралар қабылдау;
- бюджеттерді басым тәртіппен қалыптастыру кезінде ауылдық елді мекендердің әлеуметтік инфрақұрылымын дамытуға бюджет қаражатын жоспарлаудың орындылығы мен тиімділігін ескере отырып.

Талқылау

Тірек ауылдардағы халық саны 43,3 мың адамды құрайды, оның ішінде халық саны 2000 адамнан астам 5 ауылда (Евгеньевка а., Қалқаман а., Қызылжар А. Ақсу к., Майқайың А., Павлодар ауданы Красноармейка а.), 1000 – нан 2000 адамға дейін-8 ауылда (Михайловка а. Железин ауданы, Лебяжі ауданының Ямышев ауылы, Май ауданының Баскөл ауылы, Успен ауданының Константиновка ауылы, Шарбақты ауданының Хмельницкое және Шалдай ауылдары). Қалған 18 тірек ауылда халық саны 1000 адамнан кем.

Ағымдағы жылдың 1 мамырына қалалар мен аудандардың жұмыспен қамту орталықтарында тіркелген жұмыссыздар саны 346 азаматты құрайды, оның ішінде жұмыссыздардың ең көп саны Баянауыл ауданының Майқайың кентінде (68) және Май ауданының Қаратерек ауылында (46) байқалады.

Есепті кезеңде тірек ауылдарда 330 жаңа тұрақты жұмыс орны құрылды, олардың ең көп саны Ақсу қ.а.Евгеньевка а. - 123 (жалпы санының 37%) құрылды. Бұл ретте Екібастұз қаласының Төртүй ауылында, Железин ауданының Михайловка ауылында, Қашыр ауданының Байқоныс ауылында, Май ауданының Баскөл және Қаратерек ауылдарында жаңа тұрақты жұмыс орындары құрылмаған.

Тірек ауылдардағы мал шаруашылығының даму деңгейін анықтау үшін 1 тұрғынға есептегендегі ауыл шаруашылығы жануарлары басының санына талдау жүргізілді, оның нәтижелері бойынша орташа көрсеткіш:

- ірі қара малға-1,5 шартты бас;
- жылқыларға-0,4 шартты бас;
- құсқа-2,2 шартты бас.

Бұл ретте 18 тірек ауылдардағы ірі қара мал бойынша орташа көрсеткіштен жоғары,оның ішінде неғұрлым елеулі малдар.А. Марғұлан (5,4) және Шикылдақ (5,4) С.З. Екібастұз қаласы, Павлодар ауданы Луганск (4,3), Май ауданы Баскөл (4,2). Төмен көрсеткіштер Баянауыл ауданының Майқайың кентінде (0,2), Ақсу қаласының Қалқаман ауылында (0,4), Железин ауданының Башмачное ауылында (0,5), Ақсу қаласының Қызылжар ауылында (0,7) байқалады.

Жылқылар бойынша орташадан жоғары көрсеткіш 14 ауылда, оның ішінде жоғары көрсеткіштердің бірі Екібастұз қаласының Ақкөл ауылында (2,8), Ертіс ауданының Ағашорын ауылында (1,8), Май ауданының Баскөл ауылында (1,3) байқалады. Шартты жылқы басының ең төменгі мәндері Баянауыл ауданының Қызылжар (0,1), Ақсу қаласының Қалқаман (0,03), Майқайың кентінде (0,01) тіркелді.

Құс бойынша орташа көрсеткіштен 14 ауылда жоғары көрсеткіш бар. Жоғары көрсеткіштер Ертіс ауданының Голубовка ауылында (9,9), Железин ауданының Башмачное ауылында (9,2), Қашыр ауданының Федоровка ауылында (7,5), Ертіс ауданының Ағашорын ауылында (7,3) байқалады. 1 тұрғынға 0,5 шартты құс басының төмен мәніне Екібастұз қ. Төртүй а., Шикылдақ А., Баянауыл ауданының Майқайың а., Лебяжі ауданының Шарбақты а. келеді.

Тірек ауылдардың 1 тұрғынына есептегенде ауыл шаруашылығы жануарларының шартты бастарының төмен мәндерінің факторларының бірі мал басы жоқ үй шаруашылықтарының жоғары үлесіне байланысты. Бұл келесі деректермен расталады: Баянауыл ауданының Майқайың кентінде мал басы жоқ аулалар саны жалпы аулалар санының 60 %-ын құрайды, Ақсу қ.а.Қалқаман ауылы (56 %), Железин ауданының Башмачное ауылы (46 %), Қызылжар ауылы Ақсу қ.А. (38 %).

Тірек ауылдарды кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау құралдарымен қамтуды талдау «Жұмыспен қамту-2020» Жол картасы шеңберінде микронесие беру бойынша тірек ауылдың 31-нен Ертіс ауданының Голубовка ауылында, им ауылында бірде-бір несие берілмегенін көрсетеді. Марғұлан а. з. Екібастұз қаласы, Железин ауданы Башмачное ауылы.

Жұмыспен қамту 2020 Жол картасының бірінші бағыты бойынша талданып отырған кезеңде Ертіс ауданының Голубовка ауылы, Качир ауданының Жаңабет ауылы қамтылмаған.

«Сыбаға» бағдарламасын жүзеге асыруға 14 тірек ауыл тұрғындары қатысты. Бұл бағдарламаға Баянауыл, Железин, Май және Павлодар аудандарының барлық тірек ауылдары қатысқан жоқ.

«Құлан» бағдарламасы бойынша Ақсу (Қызылжар), Екібастұз (Төртүй, Ақкөл ауылдары), Ақтоғай (Қараоба ауылы), Ертіс (Ағашорын ауылы), Қашыр (Федоровка ауылы) және Лебяжі (Шарбақты ауылы) аудандары ғана қатысты.

«Алтын–Асық» бағдарламасына тек 2 тірек ауыл – Ақтоғай ауданының Қараоба ауылы және Лебяжі ауданының Ямышев ауылы қатысты.

«Бизнесің жол картасы-2020» бағдарламасы аясында Баянауыл ауданының Майқайың кентінде ғана жобалар іске асырылды.

Облыстың тірек ауылдарында 103 Әлеуметтік жұмыс орны ұйымдастырылды.

Өндірістік, әлеуметтік, инженерлік, көлік инфрақұрылымын түгендеу бойынша ағымдағы жағдай былайша қалыптасады:

Өндірістік инфрақұрылым

31 тірек елді мекенде 451 шаруа қожалығы, 29 ЖШС, бір өндірістік кооператив (Павлодар ауданы Луганск ауылы), сондай-ақ 609 жеке кәсіпкер бар. Тіркелген шаруа қожалықтарының ең көп саны Ақсу қаласының Қызылжар а. з. (36), Ертіс ауданының Ағашорын а. (34), Павлодар ауданының Набережное а. (30). Олардың ең аз саны Шарбақты ауданының Шалдай ауылында (2), Баянауыл ауданының Майқайың кентінде (3), Ақсу қаласының Қалқаман ауылында (5).

ЖШС ең көп саны Железин ауданының Жаңа жұлдыз ауылында тіркелген.

Ауыл халқының өмір сүру деңгейі мен сапасы нарықтың ажырамас бөлігі болып табылатын ауыл инфрақұрылымының даму жағдайына көбірек тәуелді [4].

Әлеуметтік инфрақұрылым-бұл халықтың еңбек, қоғамдық-саяси және рухани қызметке, сондай-ақ белгілі бір аумақта тұрғындардың шоғырлануына ықпал ететін отбасы мен өмір саласына қажеттіліктерін қанағаттандыруды қамтамасыз ететін инженерлік және әлеуметтік-тұрмыстық объектілердің жиынтығы. Ауылдың әлеуметтік инфрақұрылымын қарау кезінде оның объектілерінің шеңбері аумақтық жағынан ауылдық аумақтардың шеңберіне дейін тарылады, ал "нысаналы аудитория" ауыл халқына ұсынылады [5].

Осылайша, экономиканың өсуі мен тұрғындардың әл-ауқатын қамтамасыз ету, сондай-ақ билік органдары қызметінің тиімділігін арттыру үшін экономикада да, әлеуметтік салада да мақсатты бағдарламалар мен инвестициялық жобаларды іске асыру арқылы адами капиталы бар өңірдің перспективалы аудандарының өзін-өзі дамытуын жандандыру үшін жағдай жасау қажет [6].

Облыстың тірек ауылдарындағы білім беру объектілерінің желісі 32 мектептен, мектепке дейінгі білім беру - 13 балабақшадан және 24 шағын орталықтан тұрады.

Балабақшалар тірек ауылдарда жұмыс істейді: Евгенийевка а.Қалқаман а.Ақсу қ., Майқайың А. (2 нысан), Ертіс ауданының Голубовка а., Лебяжі ауданының Шарбақты а., Май ауданының Қаратерек а., Красноармейка а., Луганск а., Павлодар ауданының Набережное а., Успен ауданының Константиновка а., Александровка а., Шарбақты ауданы Шалдай ауылы.

Ақсу қаласы Қызылжар ауылының мектебінде 10 жылдан астам (2005 ж.) және Май ауданы Баскөл ауылының мектебінде 7 жылдан астам (2009 ж.) күрделі жөндеу жүргізілген жоқ.

Денсаулық сақтау нысандарының желісі Банаул ауданының Майқайың кентіндегі ауылдық ауруханадан, 20 дәрігерлік амбулаториядан, 6 фельдшерлік-акушерлік пункттен және 4 медициналық пункттен тұрады.

Екібастұз қаласының Шикылдақ ауылында, Май ауданының Қаратерек ауылында 10 жылдан астам, Ертіс ауданының Ағашорын ауылында, Қашыр ауданының Байқоныс ауылында, Май ауданының Баскөл ауылында және Успен ауданының Лозовое ауылында 5 жылдан астам денсаулық сақтау нысандарына күрделі жөндеу жүргізілген жоқ.

Мәдениет нысандарының желісі 22 мәдениет үйінен және 9 ауылдық клубтан тұрады, оның ішінде Павлодар ауданының Луганск ауылындағы Мәдениет үйі жеке меншікте.

5 жылдан астам уақыт бойы Железин ауданының Ақсу қаласы, Башмачное, Ертіс ауданының Ағашорын және Солтүстік, Качир ауданының Байқоныс және Федоровка, Успен ауданының Лозовое ауылдарында мәдениет нысандарына күрделі жөндеу жүргізілген жоқ.

Спорт нысандарының желісі Ақсу қаласы, Қалқаман ауылында және Баянауыл ауданы Майқайың кентінде 2 дене шынықтыру-сауықтыру кешенінен, Успен ауданы Константиновка ауылында бір жабық спорт кешенінен, 12 спорт залынан, 4 минифутбол алаңдарынан тұрады.

Спорт нысандарының бар-жоғын талдау Май ауданының тірек ауылдарында спорттық инфрақұрылымның жоқтығын көрсетті.

Ұялы байланыспен қамту және тірек ауылдарда ұлттық телеарналарды тарату 100 % құрайды.

ОТАУ TV ұлттық телехабар таратумен ең көп қамтылғаны Екібастұз қаласының Ақкөл және Төртүй ауылдарында – тиісінше 84,8 % және 67,6 %, Ақтоғай ауданының Қараоба ауылында – 81,4 %. Ең төменгі қамту пайызы Железин ауданының Михайловка ауылында байқалады-1,9 %.

Қорытынды

Агроөнеркәсіптік кешеннің бәсекеге қабілеттілігі өндірістерді жаңғырту, өңірдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету есебінен 30 %-ға арттырылатын болады. 2021-2025 жылдары ет, сүт, жұмыртқа өндірісін ұлғайту үшін 10,1 мың ірі қара мал басына 7 бордақылау алаңы, 11,9 мың басқа 15 сүт-тауар фермасы және 1 жаңа құс фабрикасы салынады. 2020 жылдың қорытындысы бойынша ауыл шаруашылығының жалпы өнім көлемі 302,1 млрд.теңгеге дейін ұлғайды, бұл 2018 жылдың деңгейінен 1,3 есе жоғары. 2020 жылы ауыл шаруашылығының жалпы өнімінің НКИ 107,5 % құрады [7].

Өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылым өзара байланысты және осыған байланысты олардың әрқайсысы екіншісінің дамуына әсер етеді. Біріншіден, қуатты өндірістік инфрақұрылым есебінен ауыл экономикасы дамуда және тиісінше ауыл тұрғындарының табысын жақсарту үшін қолайлы жағдайлар

жасалуда, бұл өмір сүру деңгейіне тікелей әсер етеді. Тұтастай алғанда, ұйымдастыру-шаруашылық нысандары мен экономикалық қызмет түрлерінің алуан түрлілігін кеңейтуге оң ықпал ете отырып, ауылдық аумақтардың өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымын дамыту ауыл экономикасын дамытудың негізгі базалық параметрлерін айқындайды.

Осылайша, ауылдық аумақтарды тұрақты дамытуға қол жеткізу үшін ауыл экономикасы секторларының өндірістік және әлеуметтік құрамдас бөліктерін серпінді дамыту маңызды және өзекті аспект болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Указ Президента Республики Казахстан от 7 октября 2021 года № 670 «Об утверждении перечня национальных проектов». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://akorda.kz/ru/ob-utverzhenii-perechnya-nacionalnyh-proektov-1391918>
- 2 Потаев В.С., Цыренов Б.Д., Хошхоева Е.Г. О факторах, влияющих на развитие социальной инфраструктуры сельских территорий // Вестник Бурятского государственного университета. – 2015. – № 2. – С. 29-35.
- 3 Брыжко И.В. Назначение управления развитием социальной инфраструктуры сельских территорий в современных экономических условиях // Фундаментальные исследования. – 2016. – № 6 (часть 1) – С. 139-143.
- 4 Кузьмич Н.П. Развитие социальной инфраструктуры сельских территорий региона в целях улучшения качества жизни населения // Экономика: Вчера, Сегодня, Завтра. – 2019. – Том 9. – № 4-1. – С. 392-399.
- 5 Середя Н.А., Шамин Р.Р. Сущность и значение многофункциональных элементов инфраструктуры для развития сельских территорий // Вестник АПК Верхневолжья. – 2017. – №3 (39). – С. 79-83.
- 6 Коваленко Е.Г., Королева Ю.Г. Проблемы развития социальной инфраструктуры сельских территорий Республики Мордовия // Фундаментальные исследования. – 2018. – № 10. – С. 79-84.
- 7 План развития Павлодарской области на 2021-2025 годы, утвержден решением Павлодарского областного маслихата от 10 декабря 2021 года № 105/9. – Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36809592.

REFERENCES

- 1 Ukaz Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 7 oktyabrya 2021 goda № 670 «Ob utverzhenii perechnya nacional'nyh proektov» [On approval of the list of national projects] [in Russian].
- 2 Potaev, V.S., Cyrenov, B.D., Hoshkhoeva, E.G. (2015). O faktorah, vliyayushchih na razvitie social'noj infrastruktury sel'skih territorij [About the factors influencing the development of the social infrastructure of rural areas]. Vestnik Buryatskogo gosudarstvennogo universiteta, 2, 29-35 [in Russian].
- 3 Bryzhko, I.V. (2016). Naznachenie upravleniya razvitiem social'noj infrastruktury sel'skih territorij v sovremennykh ekonomicheskikh usloviyakh [The purpose of managing the development of social infrastructure in rural areas in modern economic conditions]. Fundamental'nye issledovaniya, 6 (1), 139-143 [in Russian].
- 4 Kuz'mich, N.P. (2019). Razvitie social'noj infrastruktury sel'skih territorij regiona v celyakh uluchsheniya kachestva zhizni naseleniya [Development of social infrastructure in rural areas of the region in order to improve the quality of life of the population]. Ekonomika: Vchera, Segodnya, Zavtra, Vol 9, 4-1, 392-399 [in Russian].
- 5 Sereda, N.A., Shamin, R. (2017). Sushchnost' i znachenie mnogofunkcional'nyh elementov infrastruktury dlya razvitiya sel'skih territorij [The essence and importance of multifunctional infrastructure elements for rural development]. Vestnik APK Verhnevolzh'ya, 3 (39), 79-83 [in Russian].
- 6 Kovalenko, E., Koroleva, YU. (2018). Problemy razvitiya social'noj infrastruktury sel'skih territorij Respubliki Mordoviya [Problems of development of social infrastructure of rural territories of the Republic of Mordovia]. Fundamental'nye issledovaniya, 10, 79-84 [in Russian].
- 7 Plan razvitiya Pavlodarskoj oblasti na 2021-2025 gody [Pavlodar region Development Plan for 2021-2025], utverzhen resheniem Pavlodarskogo oblastnogo maslihata ot 10 dekabrya 2021 goda № 105/9. Retrieved from https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36809592 [in Russian].

Д.А. Ильясова^{1*}, А.Р. Солтанғазин¹

¹Инновационный Евразийский университет, Казахстан

Пути развития производственной и социальной инфраструктуры опорных сельских территорий

Достижение социально-экономической устойчивости в каждом населенном пункте зависит от скоординированных действий органов исполнительной и представительной власти, которые должны быть ориентированы на создание надлежащих условий для обеспечения социальных стандартов и повышения параметров качества жизни сельского населения, а также развития основного экономического базиса – сельскохозяйственного производства. В данном контексте в сегодняшних реалиях актуальной проблемой устойчивого развития сельских населенных пунктов является

обеспечение соответствующей производственной и социальной инфраструктуры, поскольку от этой инфраструктуры села, которая выступает в качестве элемента территориальной социально-экономической подсистемы, в целом зависит системное развитие сельских регионов.

В этой связи целью настоящего исследования является выявление и изучение ключевых факторов, определяющих и способствующих сбалансированному развитию производственной и социальной инфраструктуры сельских регионов страны в контексте целей и задач устойчивого развития.

В качестве методологической основы для выполнения настоящего исследования выступают общеметодологические принципы, системный подход и эмпирические методы экономического познания: экономико-статистические модели, прогнозирование и моделирование, методы индукции и дедукции, синтеза, а также логические методы.

По итогам проведенного исследования определены основные отличительные особенности устойчивого развития сельских территорий, обусловленные обеспечением производственной и социальной инфраструктуры сельских регионов, которая имеет корреляционную связь с уровнем и качеством жизни населения сельской местности, а также конечными результатами аграрного производства. Результаты исследования могут быть использованы в качестве практической основы в деятельности местных исполнительных органов и органов местного самоуправления. Их использование возможно для научного обоснования разработки и реализации комплексных планов развития производственной и социальной инфраструктуры сельских территорий региона в рамках Плана развития региона, ориентированных на качественное повышение экономического базиса сел и благосостояния всех слоев сельского населения.

Ключевые слова: сельские территории, производственная инфраструктура, социальная инфраструктура, развитие.

D.A. Iyasova^{1*}, A.R. Soltangazin¹
¹Innovative University of Eurasia, Kazakhstan

Ways of development of industrial and social infrastructure of supporting rural territories

The achievement of socio-economic sustainability in each locality depends on the coordinated actions of the executive and representative authorities, which should be focused on creating appropriate conditions for ensuring social standards and improving the quality of life of the rural population, as well as the development of the main economic basis - agricultural production. In this context, in today's realities, the urgent problem of sustainable development of rural settlements is the provision of appropriate industrial and social infrastructure, since the systemic development of rural regions depends on this rural infrastructure, which acts as an element of the territorial socio-economic subsystem.

In this regard, the purpose of this study is to identify and study the key factors that determine and contribute to the balanced development of the industrial and social infrastructure of rural regions of the country in the context of sustainable development goals and objectives.

General methodological principles, a systematic approach and empirical methods of economic cognition act as a methodological basis for the implementation of this study: economic and statistical models, forecasting and modeling, methods of induction and deduction, synthesis, as well as logical methods.

According to the results of the study, the main distinctive features of sustainable development of rural areas are determined due to the provision of industrial and social infrastructure of rural regions, which has a correlation with the level and quality of life of the rural population, as well as the final results of agricultural production. The results of the study can be used as a practical basis in the activities of local executive bodies and local self-government bodies. Their use is possible for the scientific substantiation of the development and implementation of comprehensive plans for the development of industrial and social infrastructure of rural areas of the region within the framework of the Regional Development Plan, focused on the qualitative improvement of the economic basis of villages and the well-being of all segments of the rural population.

Keywords: rural areas, industrial infrastructure, social infrastructure, development.

Қолжазбаның редакцияға келіп түскен күні: 27.06.2022 ж.